

het verzet vaak meer te verliezen dan de meer recent aangekomenen. Het beeld dat oprijst uit deze bijzondere getuigenissen is divers en laat zien dat de slaafgemaakten zich op verschillende manieren verhielden, en moesten verhouden tot de opstand. Sommigen omarmden de opstand en sloten zich vol overtuiging aan, anderen zagen er geen heil in en keerden zich ofwel tegen de opstand ofwel probeerden zich aan de strijd te onttrekken. Een beeld dat veel minder homogeen was dan het koloniale bestuur zich kon voorstellen.

Kars wil de opstand in Berbice ook in een bredere, globale context plaatsen. Door het boek heen legt ze regelmatig verbanden met andere (slaven)opstanden in de Atlantische wereld, alsook met voorbeelden van marronage in Suriname, terwijl ze ook vooruitwijst naar latere revoluties in Haïti en Noord-Amerika. Zo wordt duidelijk dat de opstand in Berbice, hoewel vrijwel uniek in zijn omvang en duur, tot op zekere hoogte past in patronen van slavenverzet in de hele Atlantische wereld. Jammer genoeg zijn deze inzichtelijke passages wat losstaand gebleven. Het was mooi geweest als de opstand in Berbice meer systematisch in de bredere context van verzet tegen slavernij was geplaatst.

Al met al, is *Blood on the River* een prachtige sociale geschiedenis van een vrijwel vergeten slavenopstand. Mede dankzij het unieke bronnenmateriaal biedt het een zeldzame en zeer waardevolle inkijk in de interne dynamiek van een slavenopstand met veel ruimte voor het perspectief van de slaafgemaakten. De levendige beschrijving van de opstandelingen, hun omstandigheden en beweegredenen brengt de opstand dichtbij de lezer en maakt zichtbaar wat te lang onzichtbaar is gebleven.

Esther Baakman, Radboud Universiteit Nijmegen

Piet Martens, *Visserij in Noord-Brabant* (Hilversum: Uitgeverij Verloren, 2020). 224 p. ISBN 9789087047832.

DOI: 10.52024/tseg10837

Eind 2018 telde de Nederlandse visserijvloot 529 schepen en de toegevoegde waarde van, wat door de Wageningse Universiteit het visserijcomplex wordt genoemd, bedroeg circa 0,1% van het bruto binnenlands product. Onder dat visserijcomplex worden behalve de visserij zelf, ook de visverwerkende industrie, de leveranciers en de distributeurs geschaard. Iets meer dan de helft van de toegevoegde waarde is

gebaseerd op de verwerking van grondstoffen uit eigen land, want uiteraard wordt ook de nodige vis ingevoerd. Het verbod op de pulsvisserij en de strijd om de visgronden na de Brexit maken overigens wel duidelijk dat politiek gezien visserij een gevoelig onderwerp blijft.

Op nationaal niveau mag de bijdrage van de visserij aan het bruto binnenlands product gering zijn, lokaal kan dat heel anders liggen. Dat blijkt ook uit dit overzichtswerk over de visserij in de provincie Noord-Brabant. Het werk behandelt met name de beroepsvisserij langs de watergrens in het westen en noorden van deze provincie. Het gaat dan om het zoute water van de Schelde en het zoete water van de Biesbosch, Nieuwe Merwede en de Maas. Zalm uit de Biesbosch en ansjovis uit Bergen op Zoom mogen enige (regionale) bekendheid genieten of genoten hebben, dat geldt minder voor de visserij vanuit Moerdijk, Willemstad, Lage Zwaluwe, Geertruidenberg, Woudrichem, Werkendam en Lith. Ook de visserij op het binnenwater krijgt van de auteur enige aandacht.

Dit boek is gebaseerd op eerdere publicaties van Piet Martens over de visserij in de Biesbosch, het Hollands Diep en het Haringvliet, aangevuld met een studie op basis van literatuur en documentatie. Per locatie geeft de auteur een overzicht van de gehanteerde vismethodes of -technieken, de schepen, de visgronden, de soorten gevangen vis, bedrijfsvormen, regelgeving, handel, sociale omstandigheden en de op- en de veelal uiteindelijke neergang van deze tak van bedrijvigheid. Behalve voor de Biesbosch betreft het dan vooral de visserij in de negentiende en twintigste eeuw.

De conclusie van de auteur is dat weliswaar de visserij in het verleden in enkele plaatsen lokaal gezien van grote betekenis was, maar dat vissers in de meeste gevallen toch maar moeilijk rond konden komen. Een beroepsvisser is vandaag de dag nauwelijks nog te vinden in de provincie Noord-Brabant. Wel wordt bij Bergen op Zoom nog altijd de eeuwenoude techniek van de weervisserij uitgeoefend. Dat is dan wel mede mogelijk dankzij de Stichting tot Behoud van de Weervisserij. Deze bedrijfstak heeft daardoor mede een erfgoedkarakter gekregen.

Bij beroepsvisserij zal niet iedereen onmiddellijk aan Noord-Brabant denken en daarom is het goed dat Piet Martens de aandacht hierop vestigt. De vaak lastig te vinden literatuur over het onderwerp wordt door hem hiermee toegankelijk gemaakt voor belangstellenden. Het toch wel specifieke karakter van deze materie wordt door de auteur op een begrijpelijke manier gepresenteerd. De uitgave van de Stichting Zuidelijk Historisch Contact is ruim voorzien van toepasselijke illustraties. Nader onderzoek in archieven kan mogelijk nog wel een en ander

toevoegen aan dit overzicht. Verder blijkt uit dit werk dat de visserij in Noord-Brabant een nogal divers karakter had, zowel wat bijvoorbeeld methodes, schepen als gevangen soorten aangaat. Dat roept de vraag op in hoeverre de beroepsvisserij in Noord-Brabant te vergelijken is met de visserij elders in Nederland of het aangrenzende buitenland. Dat komt echter niet aan de orde in dit boek.

Joss Hopstaken, West-Brabants Archief Bergen op Zoom

Gaila Jehoel, *Het culturele netwerk van Jan van Scorel. Schilder, kanunnik, ondernemer en kosmopoliet* (Hilversum: Uitgeverij Verloren, 2020). 500 p. ISBN 9789087048600.

DOI: 10.52024/tseg10838

Geen betere basis voor een dissertatie dan verbazing. Gaila Jehoel begint ermee, in de eerste zin van haar boek: waarom wordt het werk van kunstenaars zo vaak thematisch ingedeeld en los van hun levensloop beschreven? Zij wil in haar onderzoek naar Jan van Scorel (1495-1562) aantonen dat zijn carrière en ontwikkeling als schilder niet los kunnen worden gezien van zijn contacten in kringen van geestelijken, bestuurders, kooplieden, geleerden en vorsten. Zij volgt hem op zijn reizen door Europa en naar Jeruzalem en legt waar mogelijk verbanden tussen wie hij ontmoette en wat hij produceerde. Haar belangrijkste gids is het in 1604 gepubliceerde *Schilder-boeck* van Karel van Mander. Diens schematische beeld kleurt Jehoel in met behulp van een indrukwekkende hoeveelheid literatuur en archiefbronnen.

Jan was de zoon van de vice-cureit van Schoorl, die het pastoorsambt bekleedde namens het Utrechtse kapittel van Sint-Jan – niet namens een onbekend gebleven persoon, zoals Jehoel abusievelijk stelt. Hij volgde de Latijnse School in Alkmaar en ging daar vermoedelijk in de leer bij de schilder Cornelis Buys. Via hem kreeg Van Scorel toegang tot families als Van Egmond en Pijnssen, die een belangrijke rol speelden in het landsbestuur, en tot het geleerde milieu rond abt Meynard Man van de abdij van Egmond. Hij zette zijn opleiding voort in Amsterdam, waar hij zijn netwerk van letterkundigen en humanisten verder uitbreidde. Vervolgens toog hij naar de bisschopsstad Utrecht en vond in de internationaal georiënteerde hoge geestelijkheid een ideale springplank voor een carrière in het buitenland.